

Key words: pedagogical press, children's collective, historical and pedagogical source, scientific pedagogical publication.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 371.035.4(71)(045)

О.В.СВИРИДЮК,
викладач
(м.Умань)

Особливості полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади

У статті розглянуто передумови виникнення полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади; виділено три стадії еволюційного розвитку, які пройшла полікультурна освіта в школах Канади; подано загальну характеристику полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади; виокремлено завдання сучасного полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті; схарактеризовано основні ознаки впровадження полікультурного виховання в школах Канади; підкреслено специфіку роботи вчителів в класах з різним етнічним походженням; розглянуто особливості запровадження полікультурного виховання в освіту Канади на базі провінції Онтаріо.

Ключові слова: полікультурне виховання, багатонаціональне суспільство, багатомовна культура, міжкультурний діалог.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Входження України у світове та європейське співтовариство, що відбувається в умовах інтенсифікації глобалізаційних та інтеграційних процесів, політичного й культурного зближення різних країн світу, супроводжується полікультурністю як внутрішнього, так і зовнішнього суспільного середовища, що вимагає від кожного громадянина здатності до міжетнічної та міжкультурної комунікації, толерантного ставлення до культурних цінностей інших народів. Вирішальна роль у розв'язанні цього завдання належить полікультурному вихованню учнів у загальноосвітніх навчальних закладах як наймасовішій соціальній інституції сучасності. Про це йдеться в основних державних нормативних документах: «Концепції національного виховання» (1994), «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» (1996), Законі України «Про загальну середню освіту» (1999), «Концепції 12-річної загальної середньої освіти» (2000), «Концепції громадянського виховання» (2000), «Національній доктрині розвитку освіти» (2002), «Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні» (2005).

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема підготовки людей до життя в багатонаціональному суспільстві в умовах посиленої багатонаціональності і полікультурності світу знаходиться в центрі уваги педагогічних досліджень. Зокрема, окремі аспекти полікультурного виховання молодого покоління досліджують Р.Агадулін, Е.Ананьян, В.Бойченко, В.Болгаріна, І.Бондаренко, Л.Голік, О.Ковальчук, В.Присакар, А.Солодка та ін. Питань полікультурної освіти та виховання в Канаді торкалися І.Василенко, В.Погребняк, О.Слоньовська. Розвиток концепцій виховання у багатонаціональному суспільстві розглядається у роботах вчених Канади: М.Ешворт, Дж.Беррі, Д.Коннер, П.Горски, Ф.Генрі, М.Луцуп, К.Мудлі, С.Моррис, Д.Тейлор та ін.

Незважаючи на багатоаспектність досліджень, поза увагою наукової спільноти залишилися питання особливостей полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади.

Формулювання цілей статті... Зважаючи на це, **мету статті** ми вбачали у висвітленні передумов та загальної характеристики полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади.

Виклад основного матеріалу... На сучасному етапі розвитку суспільства більшість країн світу є поліетнічними. В умовах глобалізації та міграційних процесів ускладнюється демографія окремих держав, населення яких стає ще більш полікультурним та етнічно неоднорідним.

Повага, рівність і різноманітність – це три слова які має за основу полікультурне виховання в сучасній шкільній освіті Канади. Коли повага, рівність і різноманітність існують разом як збалансоване тріо, всі учні набувають переваги від позитивного суспільства, що формується. Канада завжди була полікультурною країною починаючи з культурної різноманітності Перших Націй і до імміграції людей з Європи. Цей процес продовжується до цих пір і країна продовжує вдосконалюватись, як нація зі збільшенням кількості культур з усього світу.

Становлення канадської системи освіти пов'язано зі становленням державності. У 1867 р., коли було проголошено Канадську конфедерацію, до неї спочатку ввійшли тільки чотири провінції. Формування країни затяглося більш, ніж на вісім десятиліть. З нинішніх 10 провінцій і 3 територій країни Ньюфаундленд став її провінцією тільки в 1949 р., а Нунавут виділився зі складу Північно-Західних територій лише в 1999 р. Як правило, кожна нова канадська провінція, приєднуючись до конфедерації, вже мала основні елементи структури державної освіти [1, с.82].

Кожна провінція має свій уряд і законодавчі органи. Під час створення конфедерації було вирішено, що освіта є прерогативою провінційного уряду. Говорячи про Канаду, фактично доводиться мати справу з 13 самостійно діючими державними системами. Децентралізація в такій важливій сфері, як освіта, є унікальною особливістю канадської конституційної системи.

На розвиток канадської системи освіти вплинула й демографія. Перші поселенці прибули в Канаду з Великої Британії й Франції, що й заклало основи канадської двомовності. Конституційно Канада має дві офіційні мови – англійську, якою розмовляє 71% населення, і французьку, яка широко розповсюджена лише у Квебеку. Незважаючи на наявну більшу концентрацію франкомовного населення в інших канадських провінціях, Нью-Брансуїк – єдина офіційно двомовна провінція Канади. Відповідно до конституції 1982 р., мешканцям Канади гарантовано право на здобуття шкільної освіти мовою меншостей (як, наприклад, французькою мовою за межами Квебеку або ж англійською в цій провінції). Федеральний уряд виділяє кошти провінційній владі на організацію навчання мовних меншостей їхніми мовами та вивчення другої офіційної державної мови. Широке поширення в англійській Канаді одержали школи так званого «занурення в мову», де в початковій школі 100%, а в середній – від 50 до 25% предметів викладаються французькою мовою [1, с.83].

У Канаду щорічно прибуває майже чверть мільйона іммігрантів з більш ніж 150 країн світу. На тлі мінливого національного складу канадського суспільства в країні виникла й одержала конституційну підтримку ідея багатомовної культури, особливість якої полягає в тому, що, визнаючи расову й культурну різноманітність своїх громадян, канадське суспільство гарантує їм волю, рівність і повагу до їхнього національно-культурного самовираження, що практично закріплено в навчальних програмах більшості канадських провінцій.

Наведемо кілька фактів з історії становлення полікультурного виховання та навчання. Канада запровадила офіційну полікультурність з прийняттям в 1947 р., Закону «Про громадянство», який надавав новонародженим в країні статус громадянина, а не британського підданого.

У 1971 р. Федеральний уряд визнав полікультурність як основну рису Канадського суспільства через офіційну політику, принципи якої базувались на цінностях рівності та взаємної поваги з урахуванням раси, національного чи етнічного фактору, кольору чи релігії. В 1998 р. прийнято закон про полікультурність (Canadian Multicultural Act), в якому відстоюються такі цінності, як воля і демократія [1].

Російський дослідник полікультурної освіти та виховання І.Балицька виділяє три стадії еволюційного розвитку, які пройшла полікультурна освіта в навчальних закладах Канади починаючи з 1960-х р.: додавання етнокультурних компонентів до навчального плану; перетворення полікультурної складової в невід'ємну частину навчального плану; відбір змісту і методів навчання, відповідних ідеям полікультурності [2, с.25].

Офіційно проголошувався курс на збереження і розвиток субкультур меншин («культур спадщин»), рівність культур у соціальному і культурному житті. Полікультурність була визначена як «джерело сили і майбутнього Канади».

Освіта в Канаді – це паралельні процеси навчання й виховання. Незважаючи на те, що в країні немає ніяких формальних структур, які займаються вихованням, і які могли б порадити, як правильно виховувати громадянина, все ж таки виховання займає одне з ключових місць в інтересах держави. Процеси виховання відбуваються під час міжкультурної взаємодії великих і малих етносів спрямованої на встановлення сприятливих відносин взаємообміну і взаєморозуміння між представниками різних культур. Сполучення через систему виховання культурних і етнічних цінностей усіх учасників міжкультурного діалогу, створення загального міжкультурного простору, в якому кожна людина визначає свою приналежність до тих чи інших мов і субкультур, – такими є сучасні завдання виховання, що визначають політику навчання багатонаціонального суспільства.

Значна частина педагогів Канади тісно пов'язують питання полікультурного виховання з досягненням національної ідентичності. Домінуючими педагогічними завданнями виступають прагнення виховати схильність до балансу, компромісу, толерантність і взаємоповагу, прагматичність неприйняття силових рішень.

Освітні установи беруть за основу існуючі моделі, розроблені вченими-мультикультуралістами, і втілюють їх у практику, враховуючи при цьому особливості шкіл і специфіку національного складу учнів. Важливо зазначити, що в реалізації подібних завдань не спостерігається замкнутості в

рамках будь-якої певної національної школи, відчувається єдиний дослідницький простір. Ученими-мультикультуралістами пропонується організація освіти на основі ідей соціальної справедливості, виховання критичного мислення, рівних можливостей і міжкультурного діалогу усіх етнокультурних груп.

Як вказують багато вчених і практиків Канади, під час організації процесу навчання основний акцент повинен робитися на вихованні у школярів уміння жити в суспільстві. Учні повинні стати думаючими, турботливими людьми, хорошими сусідами. Можна бути дуже розумною людиною, але не вміти жити в загальному соціальному оточенні [3]. Ця думка багато в чому визначає підходи до навчання і виховання в сучасній школі.

Навчальні заклади розглядаються як моделі суспільства, де учні отримують навички успішної діяльності в ньому і досвід взаємодії з його членами. Вчений мультикультураліст Дж. Вуд так визначає цінність шкільного середовища для учнів: «Школа – це місце, де учні отримують перші знання про суспільство. Тут діти спілкуються з людьми, які не є їхніми родичами і таким чином вчать взаємодіяти з тими хто відмінний від них» [3, с.87].

До важливих ознак впровадження полікультурної освіти в школах Канади відносяться спроби подолати расову дискримінацію учнів, створити сприятливий педагогічний і психологічний клімат для розумового і морального виховання полікультурної особистості, сприяти розвитку критичного мислення, заохочувати вчинки і рішення в дусі толерантності і міжкультурного діалогу, проводити соціально-громадські дії тощо [4, с.123].

Найбільше уваги вихованню приділяє школа, адже батьки змушені багато працювати. Крім того в суспільстві побутує думка, що лише школа має дбати, як виховати справжніх громадян. Учителі працюють не тільки для того, щоб дати знання, а й щоб сформувати людину і громадянина, вони не зосереджуються лише на передачі знань. Кожне шкільне управління має свої навчальні програми, за якими і працює. Керівники шкіл самостійно приймають рішення і віддають перевагу певному профілю, притаманному саме цьому навчальному закладові. Щороку ця програма затверджується в управлінні освіти.

Організацією виховних заходів таких, як лекцій, бесід, екскурсій тощо, переважно займається директор школи і зацікавлені у цьому вчителі. У кожній школі є так звані «резервні учителі», які допомагають учителям-предметникам організувати навчальний процес. Щодня учителі говорять дітям, що означає бути щирим громадянином своєї країни [5, с.9].

Кожна школа і кожний клас в цій країні можуть бути місцем, де вчителі і учні приймаються і визнаються незалежно від раси, культури, релігії або мови.

Вчителі стикаються з багатьма проблемами при підготовці навчальних планів, адже вони повинні враховувати можливості своїх учнів і визначити їх спектр мовних та культурних груп, адже вони повинні забезпечувати рівні освітні можливості для всіх учнів. Педагоги мають запроваджувати певні культурні альтернативи, сприяти терпимості по відношенню до різних етнічних груп. Учителі обов'язково включають компоненти полікультурного виховання в свої робочі програми, які не мають жодних обмежень щодо використання великої кількості методів запровадження виховання.

Як приклад докладніше зупинимось на особливостях запровадження полікультурного виховання в робочу програму у провінції Онтаріо.

Компоненти полікультурного виховання включаються в робочі програми 1-6 класів з таких предметів як: мовне мистецтво, соціальні науки, мистецтво та музика, наука і технологія та ін.

Одним із основних предметів запровадження полікультурної освіти та виховання є полікультурна література.

Література яка представляє різні культурні групи через точне зображення і багату деталізованість відома як полікультурна література. Полікультурна література є важливим механізмом запровадження, розвитку та допомоги учням в оціненні культурної відмінності та визнанні етнічні спільноти.

Полікультурна література являє собою механізм для посилення, зміцнення та оцінення культурного значення. Про це свідчить рівень інформованості та значимості культурної відповідності учнів з різноманітним походженням, розвитком розуміння та вдячності перед іншими культурами. Учні досліджують та розширюють свою культурну оцінку та віру під час опрацювання полікультурної літератури. Вони опосередковано переживають досвід інших культур і цей досвід впливає на те як вони взаємодіють між собою в культурно плюралістичному світі. Полікультурна література включає 6 типів літератури: казки та легенди; історична література; сучасна реалістична фантастика; біографії; поезія; інформаційні книги.

Предмет полікультурна література викладається в класах де учні представляють різні культури чи ні. Під час читання оповідань учні з'ясовують, що люди всіх націй є справжніми людьми з тими самими потребами та емоціями.

Хоча полікультурність не є вимогою в Документі Мов Онтаріо (1998), вона попередньо включена в Документ Соціальних Наук Онтаріо. Під заголовком «Спадщина і Громадянство» опрацьовуються такі теми:

1-й клас: Відносини, Правила та Відповідальність;

2-й клас: Традиції та Спілкування;

3-й клас: Життя першопрохідців;

4-й клас: Середньовічні часи;

5-й клас: Ранні Цивілізації;

6-й клас: Корінні жителі та Європейські дослідники.

Так само як під заголовком «Канада і Міжнародні зв'язки» розкриті наступні теми :

1-й клас: Місцеве Товариство;

2-й клас: Риси Товариств в усьому світі;

3-й клас: Міські та Сільські Товариства;

4-й клас: Бережливість та Території Канади;

5-й клас: Аспекти уряду в Канаді;

6-й клас: Канада та її партнери в торгівлі.

Через впровадження полікультурного виховання в робочий план провінції Онтаріо і робочий план вчителів проголошуються рівні можливості для всіх, гордість по відношенню до Канади, знання різноманітності та проголошення поваги та рівності до націй та народів.

Після того як вчителі разом з учнями встановили та вивчили правила поведінки в класі, їм потрібно пам'ятати, що їхні учні мають різне етнічне походження. До культури відносяться знання, звичаї, емоції, ритуали, традиції, оцінка та норми розповсюджені членами суспільства та встановлені в уставі правил поведінки, спроектовані для виживання в певному соціумі, адже учні прибувають з різноманітним культурним походженням, вони привносять з собою різні цінності, норми та поведінкові сподівання. Вчителі не можуть вести себе так, ніби то кожний розділяє ту ж саму культуру та ігнорувати культурні відмінності. На жаль більшість шкіл слідує цінностям, нормам, та зразкам поведінки середнього класу, білих та Європейських культур. Ці цінності та норми відрізняються значним чином від цінностей норм, та поведінкових зразків в не домінуючих культурних групах. Вчителі повинні розуміти що школа це культурний осередок, їх обов'язок дізнатись якомога більше про культурне походження учнів, яких вони навчають.

Крім вище зазначених форм роботи можна додати, що вчителі можуть включити книги з різноманітною культурною тематикою в класну бібліотеку та запропонувати учням на вибір з якою культурою нації вони б хотіли познайомитись детальніше, що спонукає їх до бажання читати літературу. Діти є дуже вразливими та легко піддаються впливу, через це дуже важливо, щоб вчителі надали учням можливість досліджувати і дізнаватись про себе та решту якомога більше. У нашому зростаючому полікультурному суспільстві це означає прискорене розуміння та прийняття расових та культурних відмінностей. Чи стануть учні товариством в межах класної кімнати, створюючи його безпечним та комфортним для навчання залежить від роботи вчителя.

Висновки... Отже, з впевненістю можна сказати, що існує різноманітна кількість шляхів, методів та форм для запровадження полікультурного виховання в навчальний процес, вже залежить від вчителя який шлях він, обере в своїй роботі.

Для вітчизняної освіти корисним є досвід позитивних ідей і елементів педагогічної діяльності у багатокультурному та багатоетнічному середовищі Канади: діалог субкультур, інтеграція ідей полікультурної освіти та виховання у зміст навчальних програм і предметів, організація полікультурної освіти в сучасній шкільній освіті, використання спеціальних методів, які формують полікультурне мислення. Ми торкнулись тільки деяких аспектів полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади, та ще є багато питань, які потребують нашої уваги.

Перспективи подальших розвідок... Висвітлена проблема не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребує категоріальний апарат дослідження особливостей полікультурного виховання в сучасній шкільній освіті Канади.

Список використаних джерел та літератури:

1. Русанова О. Историко-педагогичні аспекти розвитку системи освіти в Канаді / О. Русанова // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 82–88.
2. Балицкая И. В. Мультикультурное образование в США, Канаде и Австралии : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Балицкая Ирина Валериановна. – Москва, 2009. – 425с.
3. Wood G. Schools that Work: America's Most Innovative Public Education Progress / George H. Wood. – New York : Phume, 1993. – XXIII. – 290 p.
4. Висоцька О. В. Канадський досвід полікультурного виховання толерантної особистості / О. Висоцька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 1 (236). – С. 122–126.
5. Виховання у Канаді // Шкільний світ. – 2003. – № 43. – 43 с.

Анотація
О.В.Свиридюк

Особенности поликультурного воспитания в современном школьном образовании Канады

В статье рассмотрены предпосылки возникновения поликультурного воспитания в современном школьном образовании Канады, выделены три стадии эволюционного развития, которое прошло поликультурное образование в школах Канады. Представлена общая характеристика поликультурного воспитания в современном школьном образовании Канады, выделены задачи современного поликультурного воспитания в современном школьном образовании. Охарактеризованы основные признаки внедрения поликультурного воспитания в школах Канады, подчеркнута специфика работы учителей в классах учеников с различным этническим происхождением, внедрению поликультурного воспитания в образовании Канады на базе провинции Онтарио.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, многонациональное общество, многоязычная культура, межкультурный диалог.

Summary
O.V.Svyrydiuk

Features of Multicultural Education in the Modern School Education in Canada

The pre-conditions of multicultural education in the modern school education in Canada are considered in the article; three stages of evolutionary development of multicultural education in Canadian schools are distinguished. An overview of multicultural education in the modern school education in Canada is presented; the tasks of contemporary multicultural education in the modern school education are singled out. Key signs of implementation of multicultural education in schools in Canada are characterized; the peculiarities of teachers' work in classes with students of different ethnic origins are outlined; the specific features of the introduction multicultural education in Canadian education institutions particularly in province Ontario are highlighted.

Key words: multicultural education, multicultural society, multilingual culture, intercultural dialogue.
Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 378(09)»19/20»

Н.А.СЕЙКО,
доктор педагогічних наук, професор
(м.Житомир)

Польськомовні джерела XIX – XX століть у вітчизняних історико-педагогічних дослідженнях

У статті представлено аналіз польськомовних наукових джерел у вітчизняних історико-педагогічних дослідженнях. З'ясовано місце і роль польськомовних архівних документів, матеріалів польськомовних періодичних видань XIX – початку XX століття, мемуаристичної літератури, наукових праць XIX-XX століть з питань історії освіти й культури, які публікувалися польською мовою як в Україні, так і за кордоном, а також довідників, словників, бібліографічних видань польською мовою у вітчизняній історії педагогіки. Сформульовано висновок про значущість польських і польськомовних джерел для виконання досліджень з історії педагогіки.

Ключові слова: джерело, історико-педагогічні дослідження, польськомовні джерела, архівні джерела, мемуаристична література.

Актуальність досліджуваної проблеми... Вхідження української історико-педагогічної науки в міжнародний науковий простір є процесом надзвичайно складним як унаслідок панування традиційних методологічних підходів до ведення досліджень, так і внаслідок закритості переважної частини світового інформаційного простору для українських науковців. Причиною такого стану речей є, на нашу думку, не лише територіальний, але й мовний бар'єр; внаслідок цього у списку використаних джерел в історико-педагогічних дисертаційних дослідженнях почасти можна побачити не більше десятка джерел іноземними мовами, на які інколи навіть немає посилань у тексті дисертації.

Аналіз джерельної бази історико-педагогічних досліджень відносить до нас до сутності понять «історичне джерело» і «наукове джерело» загалом, оскільки розгляд історичних джерел того чи іншого історико-педагогічного дослідження не може бути повним без уявлення про джерелознавство сучасної науки як окремої наукової галузі.

Джерела як науковий феномен при тому, що їх можна класифікувати, систематизувати, функціонально розділяти – мають достатньо чіткі властивості форми й змісту. В джерелознавстві реалізація діалектичної закономірності поєднання форми і змісту не суперечить нарративному підходу, а, навпаки, зайвий раз підтверджує його: адже нарративний текст джерела – це форма,